

ПЛАНСКО УСМЈЕРЕЊЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ И РЕПРЕСИЈЕ У СУПРОТСТАВЉАЊУ КРИМИНАЛИТЕТУ

Проф. др Урош Пена

Правни факултет Пале и Правни факултет Бања Лука, uros.pena@sm.gov.ba

Апстракт: У начелу, под превенцијом подразумевамо интервенцију. Дјеловати превентивно значи интервенисати на одређени начин и одређеним средствима. За разумевање термина превенција важно је разумјети значење префикса – пре. У ствари мислимо на онај тип интервенције који се реализује прије него што се нежељене појаве манифестују. Под превенцијом криминалитета можемо разумјети употребу свих средстава и мјера усмјерених на спречавање појављивања неког од облика криминалитета и његових штетних посљедица.

Превенција се често одређује и као активност усмјерена на спречавање механизма-узрока, услова или повода који доводе до настајања криминалних радњи. Репресивна дјелатност је посљедична, накнадна активност, којом се дјелује ради отклањања посљедица учињеног кривичног дјела (*post delictum*), односно реагује у вези са насталим негативним понашањем или појавом. Активност би се проводила на откривање кривичних дјела и спровођењу криминалистичких истрага, откривању и хватању учинилаца тих дјела и њиховом изручивању судским органима.¹

Изворно, репресија значи „потискивање“, и превод на српски језик је врло информативан. Ријеч је о таквом средству борбе против криминалитета које, прије свега, усмјерено да дјелује споља. Из самог назива је видљиво да је то средство које не дјелује тако да отклања узрок појаве, већ прије свега да отклања манифестацију узрока, тј. посљедицу. Два су битна разлога за репресивно дјеловање: један је да оно није на вријеме уочило узроке, услове или поводе криминалног акта, други да га они не интересују, чак и у случају да може да их открије из различитих разлога и мотива. Оба разлога појединачно, довољни су да се разумје зашто је репресија претходила осталим средствима борбе против овог, у историји сталног пратиоца друштвеног живота.

Кључне ријечи: превенција, репресија, криминалитет, полиција,

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Страх од криминалитета, једнако као и сам криминалитет, је једна од важнијих тема криминалистичких, криминолошких, психолошких, медицинских и других истраживања. Јавља се као посљедица несигурности међу грађанима и све више постаје наглашен друштвени и безбједносни

¹ Милосављевић, Б. (1997) Наука о полицији, Београд. У: У. Пена, Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2008. година, стр.62

проблем. Бројни су етиолошки фактори који утичу на тзв. ширење страха од криминалитета међу грађанима. Као најчешћи фактор је догађање и реални живот, али и средства јавног информисања која, посебно у земљама у транзицији, имају доминантан утицај на грађане. Бројна статистичка истраживања указују на високу стопу криминалитета и на тај начин доприносе повећању страха који понекад и није оправдан. У таквим околностима би се требало фокусирати на питање: *шта институције могу урадити да се смањи страх и несигурност, с једне стране и шта грађани могу учинити за своју сигурност у циљу смањења страха од криминалитета с друге стране, а посебно питање је шта заједничким дјеловањем са институцијама?* Важну улогу представља нова форма односа, тј. сарадња између полиције и грађана у заједничкој превенцији криминалитета, која се данас апострофира као веома битна одредница савремене превенције криминалитета.²

Под превенцијом криминалитета подразумевамо употребу мјера и средстава за мобилизацију појединаца, друштвених група, организација и институција, усмјерених на спречавање оних појава које нису у складу са кривичним законодавством, а које по својој суштини наносе штету појединцима, друштвеним групама или друштву у цјелини.³

Превенција криминала обухвата сваку активност у циљу редукције тренутног и уоченог нивоа криминала и/или замишљеног страха од криминала.

Превентивна активност може бити усмјерена на учиниоца, жртву, ситуацију или законски акт који дефинише криминалне радње. Уколико се предузимају мјере за било који од ова четири елемента који дефинишу криминалитет, онда говоримо о превентивним мјерима.⁴

Бројна средства која се предузимају ради превентивног дјеловања свакако је узрок због којег је тешко формулисати потпуну дефиницију превенције, из разлога што превенција представља широко поље дјеловања, које је теоријски тешко у потпуности обухватити. Она подразумева теоријско и практично бављење проблемом криминалитета. Уколико је циљ превенције да се спријечи обављање криминалне радње, редукује или одстрани штетне посљедице криминалног акта, неопходно је да теоријски

² Симоновић, Б. (2004). Сузбијање криминалитета, Деценија после смрти професора Водинелића, Крагујевац,

³ Кривокапић, В. (2002). Превенција криминалитета, Полицијска Академија, Београд,

⁴ Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука,

разумијемо појаву криминалитета, тј. да откријемо узроке или услове који погодују и детерминишу наведену појаву.

Неминовно се намеће питање: шта данас знамо о страху од криминалитета?

Многи аутори су ову врсту страха дефинисали као субјективни осјећај несигурности, који се темељи на: властитом искуству, медијски прокламованој стопи криминалитета, информисаности о начину заштите тијела и имовине, осјећају повјерења у државна тијела те бројним другим факторима. У покушајима теоријског одређења и истраживања модела страха од криминалитета, још увијек углавном доминирају тзв. социолошки приступи проблему⁵.

Варијабле које се сматрају кључним и корисним у објашњењу страха од криминалитета су: узраст, пол, имовинско стање, мрежа познаника, дужина становања на одређеној адреси... Међутим, оријентацијом на искључиво социјалне узроке, истраживачи су испустили психолошке факторе, који могу бити кључни у објашњењу страха од криминалитета⁶.

Квалитетан однос институција и заједнице представља неминован предуслов осигурања сигурности с једне, и дигнитета саме полицијске организације с друге стране. На тај начин задржаће се позитиван тренд квалитетних односа између теорије и праксе политике сузбијања криминалитета без предрасуда о думетима и лимитима сваке од њих.

Против превентивне дјелатности се начелно не може имати противаргумент, будући да она сама по себи подразумева нешто „добро” и „пожељно”.⁷ Одређење које је превенција добила, као и њен начин реализације, често се може злоупотријебити. Тако се термин *борба против криминалитета* може декларативно инструментализовати, те га појединци и групе могу користити у смислу који им одговара и са различитим циљевима. Нажалост, превенција криминалитета неријетко представља вербалну подршку најразличитијим пројектима, покретима и активностима који често немају везе са превенцијом у суштинском смислу и реалним животом.

Успјешна превенција има три димензије – анализу, прогнозу и интервенцију. Спријечавње криминала у одређеној ситуацији и у одређеном тренутку, започиње реалним сагледавањем, затим прогнозирањем, односно

⁵ Мешко, Г. (1996). Неке непожељне последице криминалистичке превенције, Полиција и сигурност,

⁶ Wurff, Staalduin, Stringer, *op. cit.*, 1989, pp. 141-160.

⁷ Кривокапић, В. (2002). Превенција криминалитета, Полицијска Академија, Београд,

предвиђањем појаве на коју хоћемо да дјелујемо. У реализацији превентивних мјера морамо предвидјети када, гдје и како се криминал јавља. Сљедећи корак је успјешна интервенција, како би се та појава спријечила. Не постоји универзална матрица по којој се криминалитет дешава, или макар та матрица није тако једноставна и једносмјерна. Оно што је могуће, и што је досадашња криминологија доказала, јесте да се открију извјесне закономјерности у догађању криминалних радњи, правилности које немају карактер друштвених законитости, што ће рећи да су мање – више вјероватне. На бази спознаје тих правилности дефинише се и сама интервенција која има за циљ да спријечи појаву криминала.⁸

2. МЈЕРЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ

У ширем смислу, у мјере превенције⁹ спадају поступци и активности државних и друштвених органа усмјерени на спречавање негативних друштвених појава, забрањених и штетних посљедица и стварања услова за њихово настајање убудуће.

Практично све што има потенцијал да редукује криминал, страх и питања с тим у вези може се сматрати превенцијом криминала.

Успјешно супротстављање криминалитету се не може постићи без великог ангажовања државних и друштвених органа, организација, специјализованих институција и јавности у најширем смислу. Основна слабост прогресивног учења јесте у томе што се оно мање везује за општу друштвену превенцију, а већу улогу придаје ресоцијализацији делинквената.¹⁰

У циљу свеобухватног рјешења, неопходно је прецизније одредити односе криминалне политике и праксе на сузбијању криминалитета и његовог спречавања чему и стреми савремена криминална политика. Одавно је изражена тенденција ка реализацији класичних идеја о мобилисању што већег броја друштвених субјеката против криминалитета. Те идеје су заступљене и у криминалној политици, било да су одбациване или прихватане, зависно од друштвено политичких оквира и услова у којима се конкретна криминална политика остварила.¹¹

⁸ Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука,

⁹ Кривокапић, В. (2002). Превенција криминалитета, Полицијска Академија, Београд,

¹⁰ Игњатовић, Ђ. (1998). Криминологија, Номос, Београд,

¹¹ Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука,

Преношење тежишта супротстављања криминалитету са репресивног подручја на превентивно, не значи „мекши“ приступ рјешавању извршеног криминалног акта, већ је и даље основни тактички циљ криминалне политике.

Криминална политика се формално све мање позива на кривично-правне науке, а све више на превентивну активност свих субјеката. Та разлика између формалног саглашавања криминалне политике са превенцијом и криминалополитичке праксе која се практично реализује посредством кривичног и казног права, показује да превенција још није стекла своју практичну афирмацију. Криминална политика декларативно пориче ефикасност искључиво класичним репресивним мјерама, ослањајући се на ширу јавност у еволуцији својих поступака. Треба имати у виду да се кроз практичну реализацију превенције и репресије криминалних феномена одржава и дио опште политике, јер је ријеч о криминалној политици која је дијелом специфичан одраз и општег политичког стања, управо оног које се односи на криминалитет, односно организовање и ангажовање друштва на његовом спречавању и сузбијању.¹²

Превенција криминалитета дјелимично превазилази оквире криминалне политике и улази у поједина подручја друштвених девијација, као што су социјално-патолошка понашања, поједини узроци криминалитета и слично¹³.

Криминална политика се данас двојако одређује, као практична дјелатност спречавања и сузбијања криминалитета, и то све више превентивним али и репресивним мјерама. Ту дјелатност спроводе органи криминалне политике, међу којима органи унутрашњих послова и органи кривичног правосуђа имају одлучујућу улогу. Друга одредница криминалне политике јесте да је то научна област која се бави постојећим законодавством и његовим утицајем на криминалитет, стратегијом и тактиком цјелокупног настојања у сузбијању девијантног понашања са циљем супротстављања криминалитету, процјењивањем и евентуалним изналажењем адекватних и ваљаних метода у третирању криминалних појава и извршилаца криминалних активности. Неопходно је да криминална политика постоји у оба своја вида и вјероватно да ће као посебна област морати да постоји све док постоји криминалитет као својеврстан феномен који прати друштвени живот. Ма колико демократски зрело, хумано и законито остваривало све своје функције ниједно друштво неће бити у стању да се одрекне специјализованих видова

¹² Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука,

¹³ Милутиновић, М. (1984). Криминална политика, Савремена администрација, Београд,

супростављања криминалитету.¹⁴ То су методи и поступци које научно разрађује, планира, организује и спроводи одређена криминална политика. Основни разлог за то је већ наведена чињеница да је криминалитет својеврстан феномен који прати друштвени живот и испољава многобројне неочекиване облике и законитости, због чега захтијева специфичан третман не само у проучавању, појмовном и теоријском разрађивању него и у активностима на његовом спречавању и сузбијању. Третман криминалитета се увелико разликује од третмана осталих друштвено штетних појава које не спадају у криминалитет¹⁵.

Јасно је да државни органи заузимају значајно мјесто у криминалној политици, у којој развијају облике мјера и радњи чији је циљ да се криминалитет спријечи, односно да се његови појавни облици сузбију. Државни органи ту своју улогу могу остварити ваљано под условом да се успјешно развија и остварује њихова превентивна функција, што ће смањити и репресивне дјелатности, а самим тим и повећати ниво безбједности и квалитет живота.

3. ПРЕВЕНЦИЈА КРИМИНАЛИТЕТА КАО КОМПОНЕНТА КРИМИНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Политички односи и политика која се води у друштву има знатан утицај на криминалну политику, па самим тим и на друштвену превенцију криминалитета¹⁶. Она може имати позитиван, односно конструктиван ефекат на превенцију само уколико за резултат има стабилне и хармоничне друштвене односе и процесе, толерантан однос између припадника различитих друштвених структура и праваца којима се редукује конфликтност и омогућава правилно функционисање правног система.

Корупција, уколико је повезана са представницима власти, тероризам, нарко-делинквенција, финансијске афере и други облици савременог криминалитета захтијевају много организованији начин супротстављања криминалитету, посебно на међународном плану. Посљедице криминалне активности су и узрок нових политичких конфликта и сукобљавања на унутрашњем али и на међународном плану.¹⁷

¹⁴ Исто

¹⁵ Кривокапић, В. *op. cit.* стр. 39.

¹⁶ Кривокапић, В. (2002). Превенција криминалитета, Београд,

¹⁷ Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука,

Израз из оваквог узрочно-последичног односа је у добро осмишљеној и заснованој превенцији криминалитета, чије планирање треба да буде усклађено са економским, политичким и културним приликама. За сваку конструктивну превенцију, и на унутрашњем и на међународном плану, неопходно је отклонити конфликтне и неповољне политичке односе који су сами по себи криминогени.

Злоупотреба политичке власти је значајно извориште криминалитета, с обзиром на то да статус извршилаца најтежих кривичних дјела омогућава да један број њих остане изван домаћаја закона. У питању је велика „тамна бројка криминалитета”, како у односу на дјела тако и у односу на извршиоце. Ови облици криминалитета су због своје прикривености и последица по друштво и појединца много опаснији од оних из домена конвенционалног криминалитета. На међународном криминалополитичком плану истакнута је потреба предузимања одлучних превентивних мјера на националном, регионалном и глобалном подручју. На 6-ом конгресу ОУН о превенцији криминалитета и третману преступника, истакнуте су тешке материјалне и социјалне последице којима је узрок економска и политичка доминација појединих земаља у свијету. Резолуција садржи апел и препоруку појединим земљама како да се организују у супротстављању последицама криминалитета и деструкције на унутрашњем и међународном плану.¹⁸

Политика превенције представља определијеленост и усмјереност друштвених и државних субјеката за нерепресивно дјеловање, које се огледа у планирању и организованом предузимању превентивне активности на општем плану, ради спречавања криминалитета и других појава које су штетне по интересе неке државе, грађана или њихових асоцијација. У ширем смислу, политика превенције има за циљ спречавање настајања криминалних и других последица рјешавањем појединих друштвених питања која се односе на побољшање материјалних услова живота, подизање животног стандарда, задовољење културних и других људских потреба, подизање нивоа образовања, културе и здравља становништва, смањивање социјалних разлика међу грађанима и последица које оне стварају, рјешавање незапослености, унапређење социјалних и других мјера, сужавање простора за конфликтне и друге противрјечне ситуације, рјешавање питања слободног времена, као и појединих услова преступничког понашања. Редукција и отклањање страха од криминогених активности је једнако важан задатак криминалне политике. Политика превенције се може остварити у оквиру

¹⁸ Политика превенције условљена је карактером друштвено политичког система, организације друштва и државе, институционалног организовања и др.

социјалне и индивидуалне превенције, и то реализацијом мјера појединих превентивних програма, односно интеракцијом појединих државних и друштвених субјеката, уз учешће и подршку јавности. Политика превенције се може посредно реализовати и репресивним методама, на примјер, прописивањем тежих кривичних санкција и поштреном политиком кажњавања. Овоме је блиско схватање које налази упориште у превенционој теорији, према којој је сврха кажњавања у застрашивању од понављања кривичног дјела (индивидуална превенција) и претећем дејству на потенцијалног извршиоца (генерална превенција).

Уопштено, политика превенције условљена је карактером друштвено-политичких система и друштвено-политичких односа уопште, као и њиховом демократизацијом, затим, оријентацијом криминалне политике и, наравно, ставом друштва према сопственим негативним појавама. И тамо гдје постоје резултати превентивног поступања нису видљиви, атрактивни, ни афирмативни, као код репресивног поступања, због чега њихово вредновање иде на штету превентивног рада.

Самим тим резултати репресивног, постделиктог, поступања углавном се узимају као једино мјерило рада криминалистичких органа. Услед недостатка научних истраживања која би била у основи криминалистичке превенције, нису ефикасне ни мјере ни акције превентивног карактера према врстама и облицима криминалитета, и то према оним најопаснијим који су данас доминантни. Неодложна потреба сталног репресивног постделиктог дјеловања за сада онемогућава обухватније превентивне захвате.¹⁹

Захвати превентивног карактера нису само ствар државних органа него и друштва у цјелини. Унапређење односа државних органа са јавношћу и развој демократских односа у друштву су основа за развој науке уопште па и криминалне политике као науке и праксе у којој превентивна криминалистика треба да нађе одговарајуће мјесто.

4. ПЛАНСКО УСМЈЕРАВАЊЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ

Мјере превентивне политике имају циљ спречавање криминалне последице. Свака превентивна политика која тежи да буде успјешна, мора да спрјечава и друга деструктивна понашања, првенствено она која имају узрочни криминогени значај. Јер кривично дјело је последица појединих социјално-патолошких појава, које, по правилу, постпјешују криминалитет.

¹⁹ Кривокапић, В. *op. cit.*, стр.117-120.

Свакако, традиција, религија и морал, као значајне друштвене категорије, имају велики значај. Поменути фактори који одређују карактер друштва морају се узети као полазна основа сваког осмишљеног превентивног програма, којем треба, наравно, прилагодити превентивне методе, мјере и дјелатности социјалне превенције. При томе су државни органи, иако веома значајни само један од субјеката у оквиру социјалне превенције.²⁰

Промјене у друштву које доприносе демократизацији друштвених односа обавезују државне органе на интензивније и много успјешније превентивно поступање него што је то до сада био случај. Међутим, квалитетно и осмишљено програмирање и реализација превенције могуће је само уз испуњење бројних услова. Сврха планирања је аналитичко сагледавање превентивних могућности државних органа у свјетлу социјалне превенције криминалитета, као и разматрање могућности њеног унапређења, а у склопу одређених промјена – организационих, функционалних, нормативних, како у односу на државне органе тако и у односу на друге субјекте друштва.

Значајна ограничења превенције криминалитета у друштву проистичу и из релативно уског гледања на проблем криминалитета који се третира као искључиво правни проблем, чиме се занемарује чињеница да је криминалитет не само правни, већ и друштвени проблем. Не значи да демократски процеси и позитивне промјене у друштву морају бар на почетку битије утицати на отклањање или редукцију узрока криминалитета, који и даље постоје, у нешто измијењеном, али још увијек обимном садржају.²¹

Један од веома актуелних и инструктивних модела превентивног рада полиције и грађана по принципу партнерства јесте *community policing* (полиција у локалној заједници), који заслужује пуну пажњу у смислу имплементације и на наше услове, наравно уз све специфичности када су у питању сврсисходност, оправданост и очекивани ефекти његове примјене код нас. Све више се и код нас расправља и инсистира на сарадњи полиције и грађана, односно интеракцији полиције и јавности у оквиру сектора и уопште. У циљу побољшања и унапређења превенције на сектору неопходне су и друге претпоставке, као што су измјене законских прописа који би превентивне поступке полиције и других државних органа чинили обавезним, при чему би било нужно и доношење прописа који би обавезивали и друге субјекте друштва на превентивну активност у смислу сарадње са државним

²⁰ Радовановић, Д. *op. cit.*, стр. 57-63.

²¹ Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука,

органима и самостално. Нажалост то до сада није учињено и поред ранијих покушаја.

Превенција, овако усмјерена, захтијева детаљно проучавање не само носилаца криминалних радњи, већ и ширег социјалног оквира у коме настају социјално-патолошке појаве и у коме се оне испољавају, при чему се превенција понашања одређених категорија делинквената допуњава и преплиће са превенцијом ширег комплекса социјално-патолошких испољавања, која су такође криминогена.²²

Недостатак истраживања у области превенције чини оскудним теоријска сазнања као и практично поступање у овој области, упркос чињеници да превенција због своје сложености захтијева и обимнији и сложенији напор него што је случај са репресијом. Неопходно је прије свега утврдити да ли државни органи поред ангажовања на откривању кривичних дјела и њихових учинилаца и кривичног прогона доприносе остваривању своје превентивне функције, односно спречавању наступања криминалне последице, и даље, да ли се државни органи у сарадњи са другим субјектима друштва ангажују на конципирању и реализовању неког одређеног превентивног програма, а што захтијева претходно темељно аналитичко праћење и изучавање конкретних појавних облика криминала са аспекта њихове узрочности и непосредног криминалног испољавања.

Све мјере превенције могу се подијелити²³ на пасивне (сигурносне браве, улична расвјета, надзирање критичних мјеста), како би се умањила прилика или отежало извршење кривичних дјела, и активне, којима се дјелује на сузбијање самих узрока криминала (едукација дјете, изграђивање позитивних ставова код малољетника). Активне мјере превенције се усмјеравају на различите субјекте, нпр. потенцијалне извршиоце или жртве. Наглашава се да се пасивне мјере никада не користе самостално, већ да се оне користе заједно са активним.

Инсистирање на превенцији криминалитета од стране државних органа не значи умањење или негирање значаја репресивног, постделиктног приступа супротстављању криминалитету од стране истих органа. Напротив, успјешно откривање кривичних дјела и учинилаца, као и кривични прогон, треба учинити ефикаснијим, у складу са уставним, законским и међународним актима који на то обавезују, чиме ће и сама превенција бити успјешнија, односно отвориће се простор за потпунију заштиту људских

²² Пена, У. (2006). *"Рад полиције у заједници и његова имплементација, са освртом на БиХ"*, Висока школа унутрашњих послова Бањалука,

²³ Кривокапић, В. op. cit, стр. 122.

права и слобода с обзиром на хуманији начин супротстављања криминалитету.

Програми превенције криминала могу се доносити на националном и на локалном нивоу. Ови програми се могу односити на криминалитет у цјелини или на поједине његове појавне облике.

Да би ови програми дали жељене резултате, неопходно је истовремено спроводити програме превенције криминала на националном и на локалном нивоу.

Општи – глобални ниво планирања проистиче из потребе да се утврде модели – основе, односно концептуални оквир превенције на националном нивоу. Он је истовремено и дио планирања општег друштвеног развоја једне националне – државне заједнице.²⁴

За разлику од претходног, посебни – локални ниво планирања превентивних активности више је оријентисан на утврђивање конкретних мјера, активности и њихових носилаца ради ефикаснијег спречавања вршења одговарајућих врста кривичних дјела одстрањивањем услова криминалног понашања локалног нивоа. И један и други ниво планирања заснивају се на секторском и интерсекторском облику. Они су истовремено и међусобно повезани као дио јединственог процеса. Превентивни програми треба да буду усмјерени не само на особе које су огрезле у криминалу, већ посебно на појединце који живе у условима који битно угрожавају њихов развој и функционисање.

Превентивне мјере које се предузимају не би требало да буду произвољне, импровизоване, несистематичне, без дефинисаних циљева, прецизних задатака извршилаца и сл. Превенција која планира да буде успјешна треба да се заснива на претходном планирању и програмирању, при чему план и програм превенције треба да буду одраз реалног стања у друштву, односно морају се ослањати и бити усклађени са друштвеним и економским програмом развоја друштва. Основни циљ планирања и програмирања јесте да се интегрише што већи број субјеката и ради њихове координације и интеракције у заједничкој превентивној акцији.²⁵ Поједини покушаји усмјерени на осмишљено превентивно поступање су, бар у једном дијелу, одиграли значајну друштвену улогу тиме што су подigli свијест и

²⁴ Истраживања спроведена у срединама у којима се развија community policing показала су да се у њима не повећавају проблеми са корупцијом полиције или другим неправилностима.

²⁵ Симоновић, Б. (2006). Рад полиције у заједници, ВШУП, Бања Лука,

самосвијест једног дијела научне јавности и јавног мнијења о значају превентивног поступања у оквиру супротстављања криминалитету. У посљедње вријеме и у раду друштвених институција и државних органа на том плану долази до позитивних помјерања.

Најјелиходније је да план буде јединствен, али ће морати да буде разноврсног садржаја. Разлог је једноставан. Разноврстан, тзв. „коктел криминал“ тражи и такву полицију и њену поливалентну дјелатност. Мјере полиције не могу бити једнозначне, јер различити криминал захтјева различито супротстављање. Због тога превенција криминалитета постаје све сложенији и тежи посао. Истовремено она тражи даноноћни рад већине полицајаца, мобилизацију јавности и иновативност. У најкраћем, превенција криминалитета захтијева: 1) јединство плана акције; 2) извођење акције сагласно плану; 3) организационе патроле; 4) тијесну везу руководиоца у полицији са грађанима; 5) сталну обуку и психофизички тренинг полицајаца; 6) све патроле у јединственом систему, повезане са центром; 7) распоред патрола прилагођен подручју; 8) начин патролирања прилагођен условима (пјешнице, коњица, бицикл, аутомобил и др.); 9) максималну мобилност 24 часа; 10) заштиту свих, а нарочито жена, дјеце, немоћних лица; 11) обуку грађана који желе сарадњу са полицијом; 12) одговарајуће промјене, у складу са промјеном ситуације.²⁶

Кључно питање којим ће човјек окренут превенцији морати да се бави јесте питање – шта би се могло догодити, односно шта ће се догодити? То ће бити огромна промјена у односу на садашње стање када се човјек скоро искључиво бави питањем – шта се догодило, односно шта се догађа или, у најбољем случају, питањем – зашто се догодило, односно зашто се нешто догађа?

Превентивне стратегије²⁷ у оквиру криминално- политичке стратегије се могу класификовати на различите начине.

Будући да се криминална радња дешава у одређеним временским оквирима, најшира подјела превенције би била на проактивну, која је усмјерена на период прије него што се изврши кривично дјело, и реактивну, усмјерену на вријеме након извршења дјела.

²⁶ Нови стратешки приступи криминалитету прихваћени су као свјетски стандард и примјењују се широм свјета у различитим варијацијама, али са неким заједничким карактеристикама.

²⁷ Помињу се поједини стратегијски приступи, под чим се подразумијева развој информационих система или специјалних инструмената борбе против криминала.

Како превентивну стратегију могу да спроводе различити субјекти превенције, она се може дијелити на: превенцију која произилази из закона и предузимају је поједини државни органи, и превенцију коју предузимају посебне друштвене службе, шира јавност, породица, школа и локалне заједнице, сами грађани и др.

С обзиром на временски домет на који је превенција усмјерена, све превентивне мјере могу се подијелити на: краткорочне, средњорочне и дугорочне мјере превенције. С обзиром на подручје дјеловања, мјере превенције се могу подијелити на:²⁸

- Примарне (дјелују на јавност и окружење уопште)
- Секундарне (усмјерене на различите друштвене групе и појединце)
- Терцијарне (усмјерене на превенцију када се већ појавио криминал).

Превенција криминалитета представља један виши ниво борбе против криминалитета. Тај ниво није могуће остварити без сарадње полиције и других институција, као што су судови, тужилаштва, центри за социјални рад, школске установе, разне невладине организације. То све из простог разлога што су послови полиције јасно одређени и она нема могућности да дјелује самостално без подршке свих ових органа и организација, па и самих грађана. Примјер за то је дисфункционално понашање младих, које само по себи не представља ни кривично дјело ни прекршај, али које води у криминалитет. Полиција ту нема механизме дјеловања, али уколико би ту постојала организована сарадња између полиције, школе, родитеља и невладиних организација, свакако да би се могао наћи начин да се млади „врате на прави пут” и буду корисни чланови друштва.

У оквиру националних влада обично се оснива министарски савјет за превенцију криминалитета, у који би ушли министри и њихови замјеници. У тијело су укључени представници свих министарстава. Задатак савјета је да прикупља податке из различитих министарстава који се тичу услова и узрока криминалитета у појединим сегментима друштва. У оквиру савјета се дефинишу проблеми који се тичу криминалитета, и у сарадњи са институтом за превенцију криминала или са полицијском управом бирају се стратегије и мјере које се спроводе кроз дјелатност министарства у циљу сузбијања услова и узрока за извршење кривичних дјела у појединим сегментима друштва. Савјет предлаже скупштини усвајање законских рјешења која доприносе развоју превенције криминала у друштву.²⁹

²⁸ Кривокапић, В. *op. cit.*, стр. 121.

²⁹ Пена, У. (2006). *Рад полиције у заједници и његова имплементација, са освртом на БиХ*, Висока школа унутрашњих послова Бањалука,

5. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ РЕПРЕСИЈЕ

Репресивна дјелатност је посљедична, накнадна активност, којом се дјелује ради отклањања посљедица учињеног кривичног дјела (*post delictum*), односно реагује у вези са насталим негативним понашањем или појавом. Активност би се проводила на откривање кривичних дјела и спровођењу криминалистичких истрага, откривању и хватању учинилаца тих дјела и њиховом предавању судским органима.³⁰

Репресија изворно значи „потискивање“, и овај срећни превод на српски језик је врло информативан. Дакле, ријеч је о таквом средству борбе против криминалитета које, прије свега, дјелује споља (које је тако усмјерено да дјелује споља). Слиједећа импликација из самог назива јесте да је то средство које не дјелује тако да отклања узрок појаве, већ прије свега да отклања манифестацију узрока, односно посљедицу. Два су битна разлога да друштво дјелује на учиниоце криминалног понашања искључиво репресивно: један је да оно није на вријеме уочило узроке криминалног акта, други да га они не интересују, чак и у случају да може да их открије. Оба разлога појединачно, довољни су да се разумије зашто је репресија претходила осталим средствима борбе против овог, у историји сталног пратиоца друштвеног живота.

Репресија обухвата и кривичне санкције у облику казне која се примјењује на кривца послје учињеног дјела. Чињеница је да тежину казне као санкције не чини само њена законска тежина, већ и начин извршења, који се током историје у великој мјери хуманизовао³¹. У литератури се често може срести тврдња, када се процјењује значај казне као основног средства репресивне криминалне политике, да се она своди на мјере према појединцу и да се усавршавање казног и репресивног система углавном кретало у тим оквирима. Снажан елемент казна је добила са развојем индустријског потрошачког друштва, са модерним облицима отуђења у тзв. производњи нових људских потреба и манипулисања њима.

Сматра се да стални пораст криминалитета одвраћа полицију од њеног примарног циља (превенције) и да се тај циљ модификује у захтјев за заустављање пораста криминалитета његовом репресијом. Наиме, суочени са порастом криминалитета, друштво и држава од полиције захтијевају да истовремено буде ефикаснија у његовом спречавању (превенцији) и

³⁰ Милосављевић, Б. (1997). Наука о полицији, Београд.

³¹ Милутиновић М., *op. cit.* 1976, стр. 499 – 502.

сузбијању (репресији), али полиција овакве захтјеве прихвата првенствено као захтјев за сузбијање криминалитета.

Друго битно питање у вези с репресијом криминалитета тиче се мјеста тог задатка у контексту полицијске функције и одређених консеквенци које из схватања тог мјеста произилазе. Према традиционалном схватању које широко подржава полиција, а уз њу и дио полициолошке литературе,³² централну одговорност полиције чини репресија криминалитета. Тај задатак полиције се сматра једним од темељних праузрока за настанак полиције, константом њене функције и оним нужним условом (*condicio sine qua non*) без кога се појава и значај полиције у друштву не могу лако објаснити. Посљедице оваквих погледа су вишеструке: у практичном дјеловању полиције потребе у вези са репресијом криминалитета имају предност пред свим другим; полицијска руководства култивишу и пропагирају имиџ полицајца као борца у рату против криминала, а полиције – као *танке плаве линије* која одваја друштво од хаоса и криминалног пропадања. Такође, уочено је да се приликом напредовања у каријери фаворизује ово подручје рада и успјех у детекцији криминалитета, као и да се међу полицајцима, односно у систему вриједности полицијске структуре, највише цијени детективски рад.³³

Сагласно наведеним истраживањима, у многим развијеним земљама почињу да продиру реалнији погледи на мјесто репресије криминалитета у кругу полицијских задатака, тако да се постепено напуштају митологија и прецењивање којима је овај задатак био праћен.

Дакле, не спорѐћи изузетно значајно мјесто које репресија криминалитета заузима у укупној полицијској дјелатности, можемо закључити да такав њен значај не би требало ни прецењивати, а поготово не на начин који би значио занемаривање дјелатности превенције криминалитета или других полицијских задатака који нису уже повезани са криминалитетом.

Данас је извјесно да се само репресивним средствима не може повести ефикасна борба против криминалитета, без обзира на то да ли та средства имају и одређене превентивне ефекте. Оваква оријентација присутна је у савременој криминалној политици.

³² Нпр. Leonard and More, *op. cit.*; Gorman, A. C. et al., *Introduction to Law Enforcement and Criminal Justice*, rev. 19-th printing, Springfield, IL.: C. C. Thomas, 1973.

³³ Уп. Bittner, E., *op. cit.*, pp. 123 etc; Reiner, R., *op. cit.*, pp. 111 etc.

Због тога велики број савремених законодавстава данас поред казни прописује и читав низ облика непеналног реаговања (мјере безбедности и васпитне мјере), којима је ма колико у себи носиле елемент принуде, сврха превентивна.

Међутим, и даље постоји несклад између настојања савремене криминалне политике да се криминалитет спријечи или макар ублажи и његовог свакодневног испољавања. Сам криминалитет представља често недефинисано подручје, па се у односу на такво стање предузимају поједине превентивне мјере са различитим циљем и различитог интензитета, међу којима су и оне мјере које се предузимају уз казну и поводом ње.

6. РЕПРЕСИВНА ПОЛИЦИЈСКА АКТИВНОСТ

Борба против криминала је надлежност и карактеристична је за ангажовање полиције у већини земаља. Дужност полиције – да примијени закон и спријечи криминал – врши се њеним ангажовањем у истрагама, чији је циљ да се открију кривична дјела, да се прикупе докази и да се утврде и нађу извршиоци. Законска рјешења су различита, али основни задатак је исти. Полиција врши истрагу, односно поједине истражне радње да би извршиоци кривичних дјела могли бити осуђени – било да то чини самостално или да поступа по налозима и упутствима суда. У неким земљама полиција учествује и у кривичном гоњењу, а понегдје изриче и казнене санкције (новчане казне и казне затвора). У основи, ова група послова, унеколико различитог садржаја од земље до земље, одговара групи послова сузбијања (репресије) криминалитета које обавља полиција и у нашем правном поретку. Репресивна активност је активност полиције на сузбијању, отклањању, ублажавању штетних посљедица.

Репресивне функције полиције чине репресивни дијелови кривичне, прекршајне и управне функције полиције који се остварују вршењем одговарајућих активности полиције на сузбијању штетне посљедице (сузбијање кривичних дјела, прекршаја, као и незаконитих појединачних управних аката) за које је полиција надлежна. У оквиру репресивне функције полиције је сузбијање криминалитета, односно репресија криминалитета, коју чини постделиктно поступање полиције („истраге“) којим се врши откривање, прикупљање доказа и расвјетљавање кривичних дјела, као и проналажење и хватање учинилаца кривичних дјела и њихово привођење надлежним органима. У новије вријеме издваја се у посебну категорију сузбијање организованог криминала, које се и код нас обезбјеђује примјеном

посебног закона ради откривања и кривичног гоњења учинилаца кривичних дјела организованог криминала.

Аналогно спречавању и сузбијању криминалитета може се посматрати и спречавање и сузбијање прекршаја, нарочито прекршаја против јавног реда и мира и других прекршаја са елементима насиља. Надлежност полиције је и шира, јер се протеже у цјелини на спречавање угрожавања јавног реда и мира, тј. на одржавање (очување) јавног реда и мира (превентивним) мјерама и радњама које се врше патролном, позорном и сличном активношћу, различитим од репресивне, којом се јавни ред и мир успоставља пошто је већ дошло до његовог нарушавања (повређивања). И поред спречавања да дође до угрожавања јавног реда и мира, може ипак доћи до његовог повређивања (нарушавања). Зато сузбијање јавног реда и мира представља успостављање нарушеног јавног реда и мира репресивним мјерама и радњама, односно уз употребу средстава принуде ако је нарушавање већег обима, што се разликује од превентивне активности којом се јавни ред и мир одржава да не би дошло до његовог нарушавања.³⁴

7. ПОЛИТИКА И МЈЕРЕ РЕПРЕСИЈЕ

Политику репресије у општем смислу можемо означити као облик државног или друштвеног реаговања с циљем да се законском принудом или застрашивањем сузбију одређене појаве или односи у друштву, да би се успоставило или измијенило неко правно стање, заштитиле одређене функције државе или неки други њени интереси, или интереси грађана.

У аутократским системима политика репресије се реализује принудно примјеном правних норми, или њиховом злоупотребом, застрашавањем или мјерама политичког притиска под изговором супротстављања криминалитету и сличним појавама, а те мјере су циљно усмјерене на очување или одржавање државне власти, при чему се користе и друге мјере: економске, социјалне, психолошке, криминално-политичке, а реализују се институционално и ванституционално.

У демократским системима подручје репресије је сужено и најчешће се испољава у сфери антикриминалне активности као метод криминалне политике од стране државних органа управе и органа кривичног правосуђа, ради ефикасног постделиктног поступања, односно откривања кривичних дјела и учинилаца, кривичног прогона, покретања, вођења и окончања

³⁴ Милетић, С. (2004). Основи јавне безбедности, Послови и начин рада, ВШУП, Београд,

кривичног поступка и извршења кривичних санкција, сузбијања прекршаја и сличних појава.³⁵

Успјешним сузбијањем криминалитета и реализовањем политике репресије на законит начин, остварују се и значајни превентивни ефекти. Уколико је репресија доминантнија у односу на превенцију, утолико у криминалној превенцији преовлађују нехуманост, принуда и застрашивање, при чему таква криминална политика може да поприми и криминогена обиљежја.³⁶

Мјере репресије су изворне мјере принуде или притиска којима се реализује политика репресије у друштву, а које државни органи предузимају према грађанима ради постизања одређених циљева, или одржавања постојећег, односно успостављања новог правног стања у појединим подручјима живота и рада. Мјере репресије институционалног карактера које су засноване на уставу и закону предузимају државни органи с циљем обезбјеђивања правилног функционисања јавног и правног поретка. Међу њима су посебно значајне постделиктне мјере које предузимају полиција, тужилаштво, кривични суд, органи за извршење кривичних санкција, царина и инспекцијске службе како би сузбијали криминалитет и друге незаконите радње. Те мјере имају антикриминални карактер и њих поједини органи предузимају у складу са криминалном политиком која се води у друштву и појединим законским прописима. Међу њима су кривичне, прекршајне, административне и дисциплинске мјере.

Уколико ове мјере резултирају успјешним откривањем кривичног дјела и учиниоца, ефикасним кривичним поступком, као и извршењем кривичних санкција, оне могу имати значајан превентивни ефекат не само на учиниоца него и на могуће извршиоце кривичних дјела.

Нужно је да мјере репресије буду у складу са уставним и законским овлашћењима органа који их примјењују. Оне могу бити злоупотребљене ако их противправно предузимају парадржавни и слични органи ради постизања неких нелегитимних циљева. Такве мјере су, по правилу, криминогене и имају карактер нехуманости, бруталности и одмазде.

Превентивна улога полиције у сузбијању криминалитета назива се још и пределиктно поступање полиције, које се предузима прије појаве друштвено опасних и кажњивих дјела, са циљем спречавања њиховог

³⁵ Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука,

³⁶ Кривокапић, В. *op. cit.*, стр. 43.

настанка. Посебан вид (најшири) превентивног дјеловања полиције јесте изграђивање позитивних односа између грађана и полиције, са циљем стварања међусобног повјерења, сарадње и протока безбједносних информација. Најчешће превентивне активности полиције које се данас код нас спроводе су позорничка и патролна дјелатност, које представљају општи и системски надзор над збивањима на одређеном подручју. Превентивну активност полиције представља и контролна дјелатност. Она се састоји у „учавању” (идентификовању, спознаји), надзирању (посматрању, контроли, праћењу) и анализи (проучавању, упоређивању, прогнозирању) појава, мјеста и лица за која постоји (које карактерише) општа сумња да могу садржати криминални набој имајући у виду ранија искуства.³⁷ Репресија криминалитета представља постдекилно поступање полиције. Репресивна активност је накнадна, посљедична дјелатност која представља реакцију у вези са насталим кажњивим дјелом. Циљ репресивне дјелатности је откривање учиниоца, али посљедице и даље остају. Репресивно дјеловање полиције подразумијева откривање кривичног дјела, прикупљање доказа и расвјетљавање кривичног дјела, проналажење, хватање и предавање учиниоца кривичног дјела надлежним органима.³⁸

8. НЕОПХОДНОСТ УСКЛАЂИВАЊА ПРЕВЕНЦИЈЕ И РЕПРЕСИЈЕ У СУПРОТСТАВЉАЊУ КРИМИНАЛИТЕТУ

Криминалитет је одувјек био терет и за сиромашна и за богата друштва, чији појавни облици су се мијењали, али се обим ријетко смањивао. Његово дјеловање је деструктивно утицало на економски, социјални, политички и сваки други прогрес. Криминалнополитичка активност усмјерена на супротстављање криминалитету одвија се кроз двије (њене) основне компоненте или подручја, позната као: репресија (сузбијање) криминалитета, која се највећим дијелом испољава у практичној реализацији кривичноправних дјелатности, и превенција (спречавање) криминалитета, чији су аспекти много ширег друштвеног карактера и значаја.

Развојем друштвене свијести и хуманизације, у савременим државама превенција се развија као посебна компонента криминалне политике, која заједно са репресијом чини цјелину друштвеног ангажовања у супротстављању криминалитету. Општеприхваћен став да је превенција – као компонента криминалне политике – паралелна са репресијом, па чак и

³⁷ Рајков, М. Сајферт, З. (1996). Људска страна менаџмента, ФОН, Београд,

³⁸ Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука,

значајнија, сврсисходнија и хуманија од ње, није наишао на адекватну потврду у практичној реализацији.³⁹ Потреба једне успјешне реализације изискује, прије свега, прецизно одређивање и међусобно разлучивање садржаја, метода и циљева конкретне превентивне активности.

У пракси постоје различити, па и опречни ставови о превенцији криминалитета. Један од разлога је, свакако, и непостојање формалног, односно, законског друштвеног надзора над овом значајном дјелатношћу. С аспекта субјеката који се превенцијом баве, он је практично ограничен ефектима који се превенцијом желе постићи. Оно што је дефинисано јесу ефекти санкција, прописаних, односно примјењених, па с обзиром на то имамо подручје генералне и подручје индивидуалне превенције.

Превентивна и репресивна активност у ширем смислу надилази спречавање и сузбијање деликата. У овом смислу, превентивна активност обухвата све мјере и радње којима полиција спречава наступање било какве штетне посљедице по јавну безбједност, а репресивна активност – оне којима сузбија (отклања, ублажава) такве штетне посљедице. Без обзира на тешкоће да се изврши прецизно и потпуно разграничење превентивног и репресивног ангажовања полиције, управо разграничење у мјери у којој је то максимално могуће обезбјеђује бржи развој превентивног дјеловања полиције. Од развоја превентивног дјеловања полиције у највећој могућој мјери зависи и њена ефикасност у будућности.⁴⁰

Без обзира на тешкоће да се изврши прецизно и потпуно разграничење превентивног и репресивног ангажовања полиције, управо разграничење у мјери у којој је то максимално могуће обезбјеђује бржи развој превентивног дјеловања полиције. Од развоја превентивног дјеловања полиције у највећој мјери зависи и њена ефикасност у будућности. Само добро организован превентивни рад полиције омогућава плански осмишљено, рационално и ефикасно извршавање превентивно – репресивних (мјешовитих) задатака полиције. То од полиције захтијева да буде непрекидно приправна и оспособљена за заштиту бројних правних добара, а нарочито за спречавање и сузбијање кривичних дјела и прекршаја и предузимање мјера ради прогона њихових извршилаца. Неefикасном принципу да се репресија заснива на застрашивању и принуди, супротставља се превенција, са још неизграђеним новијим принципом који би био супротност застрашивању и принуди. Превентивна борба против кривичних дјела требало би да има централну

³⁹ Исто

⁴⁰ Хорватић, Ж. Цвитановић, Л. (1999). Политика сузбијања криминалитета, Загреб, МУП Хрватске,

улогу у новијем кривичноправном, кривичнопроцесном и полицијском законодавству. Иако међународно-правни акти све више прописују и инсистирају на превенцији у разичитим областима, национална законодавства још увијек стидљиво прописују овај вид супротстављања криминалу. Али, иако се овакав вид супротстављања криминалитету и дефинише у националним законодавствима, он се не реализује у довољној мјери из разлога што се не донесу пропратни акти, не сачињавају се стратегије, не успостављају се институције задужене за спровођење и сл. Нажалост, таква ситуација је и у Републици Српској и Босни и Херцеговини.

У оквиру превентивне функције истиче се по значају спречавање криминалитета, тј, превенција криминалитета, односно предделиктно поступање полиције на спречавању кривичних дјела и, тиме, на непосредној заштити безбједности грађана од ових деликата. Истог значаја, али у оквиру репресивне функције полиције је сузбијање криминалитета, односно репресија криминалитета коју чини последеликтно поступање полиције („истраге“), којим се врши откривање, прикупљање доказа и расвјетљавање кривичних дјела, као и проналажење и хватање учинилаца кривичних дјела и њихово привођење надлежним органима.⁴¹

Аналогно спречавању и сузбијању криминалитета, може се посматрати и спречавање и сузбијање прекршаја, нарочито прекршаја против јавног реда и мира и других прекршаја са елементима насиља.

Један од значајнијих превентивних послова и задатака је противдиверзиона заштита, као скуп мјера полиције које се извршавају предузимањем радњи и употребом средстава којима се спречавају (покушаји) извођења диверзија на заштићеним објектима. Заштита од пожара је безбједносна заштита која се, као дјелатност од јавног интереса, организује на свим мјестима и објектима који су изложени опасности од избијања и ширења пожара. Превентивна полицијска контрола је разноврсна и сложена: контрола преласка границе, контрола возача, контрола возила, превоза лица, и терета, простора, објеката. За успјешност превентивне и репресивне активности полиције од одлучног значаја је сарадња полиције са грађанима и другим субјектима. Сарадња може бити заснована на овлашћењу полиције, коме је еквивалентна дужност субјекта према коме полиција има овлашћење. Прикупљање обавјештења је овлашћење полиције уређено бројним прописима, а које се у основи своди на прикупљање сазнања о свим безбједносно интересантним појавама и догађајима, тј. података који су

⁴¹ Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука,

полицији неопходни у вршењу њене дјелатности или томе могу допринијети. Пружање помоћи полицији је облик непосредне сарадње грађана и полиције од посебног значаја и за безбједност грађана и за ефикасност полиције. Заснива се на добровољности, али у већини правних система и на стимулансу у виду заштитних и других законских одредби у корист грађана који помогну полицији. Стратегија превенције криминалитета, иако се у реализацији не одвија парцијално, може се посматрати као дјелатност на међународном, националном и локалном плану. Страх од криминалитета обавезује на рационално усмјерено и осмишљено конципирање превентивног програма за сузбијање тог страха. Управо страх од криминалитета представља често већи проблем него сам криминалитет⁴². Тај страх често има значај негативне енергије, која, ако се не усмјери у позитивном правцу, може да проузрокује негативне последице и да сама по себи дјелује криминогено.

Шире посматрано, успјешност превентивно–репресивне активности зависиће од брзине и садржаја промјена у цјелини, како у друштву тако и у полицији. Биће неопходне и друге промјене, нарочито у планирању, начину рада и технологији. Кључно питање за полицију биће у којој мјери је оспособљена за предвиђање безбједносних изазова којима треба да се супротставља. Наиме, ефикасност репресије се смањује. Превенција још није развијена, у неким сегментима је на самом почетку. У криминалистици се, на примјер, тек одскора појављује оријентација на будуће догађаје. Криминалистичка стратегија бави се евентуалним криминогеним потенцијалима, не би ли створила системе раног упозоравања и мјере супротстављања. Међутим, ограничавање опасности од нових облика криминалитета не зависи само од криминалистике, већ од нових сазнања из низа других области и од развоја друштва у цјелини.

Класично, тј. реактивно третирање полицијске (криминалистичке) дјелатности, које кривично дјело посматра као историјску категорију, тј. догађај који се десио у прошлости и којом треба разјаснити, открити извршиоца и у законитом поступку изрећи му прописану санкцију, показало се крајње неефективним.

У савременим и технолошки напредним државама почела се развијати *проактивна стратегија супротстављања криминалитету*, која подразумијева његово систематско и цјеловито анализирање и сузбијање. Проактивни концепт полицијске дјелатности темељи се на три стуба, који сви заједно граде савремени концепт полицијског рада у заједници (community

⁴² Dean J. Champion, George E. Rush (2003). *Рад полиције у заједници*, Office of Public Affairs embassy of the United States of America,

policing). То су: 1) *стратешко планирање*, односно стратешки оријентисана полицијска дјелатност која има за циљ стратешку анализу и изграђивање цјеловитих концепата уочавања и сузбијања услова и узрока који погодују криминалу у цјелини или појединим врстама; 2) *рад полиције усмјерен ка проблемима у заједници* са циљем уочавања проблема у заједници који доводе до криминалитета и њиховог рјешавања уз помоћ заједнице; и 3) *рад полиције усмјерен ка заједници* који има за циљ успостављање партнерства, најширих облика сарадње и добрих релација са заједницом.⁴³

Савремени концепти рада полиције у заједници нису само „мек“ полицијски приступ, већ подразумијевају и класичне и савремене репресивне стратегије (различите патролне тактике и технике, примјену прикривених полицијских истражитеља, симулованих послова ради откривања и хапшења организованих криминалаца, нпр. нарко дилера, тајни надзор у оквиру сусједства, хапшења), као и примјену стратегије *нулте толеранције*.⁴⁴

Репресивна полицијска дјелатност у оквиру community policing заснива се на циљаном полицијском раду (targeting policing). Овај термин значи да полиција не предузима случајно проактивне патроле, већ се фокусира на специфична мјеста и на специфичне типове криминала или поједина лица за која постоји сумња да су професионални или организовани криминалци. Агресивне методе рада полиције могу бити пут за успостављање облика социјалне контроле у заједници и припрема за имплементирање трајнијих облика превенције и проблемски оријентисаног рада.

Савремени концепти рада полиције у заједници представљају обogaћивање и проширење полицијских механизма којима се дјелује у заједници. Они садрже оно што садржи класичан полицијски рад (али овог пута на други начин, тј. уз подршку и прихватање заједнице или на њен захтјев) и многе друге стратегије, тактике и технике.

Теоријски посматрано, нови концепт рада полиције у заједници задржава старе појмове и институте класичног полицијског концепта (хапшење, кривично дјело, патролирање итд.), и некима од њих даје нове садржаје и оријентације (стратешко планирање, учешће заједнице при доношењу полицијских одлука, стављање превенције криминала у први план, нови полицијски менаџмент, нови систем вриједности и вриједновања полицијског рада, проактивне оперативне технике).

⁴³ Симоновић, Б. (2006). Рад полиције у заједници, ВШУП, Бања Лука,

⁴⁴ Пена, У. (2006). Рад полиције у заједници и његова имплементација са освртом на РС и БиХ, ВШУП, Бања Лука,

Нови концепт рада полиције у заједници уноси и неке нове појмове, активности, који су непознати или битно запостављени у класичном концепту полицијског рада: партнерство између полиције и заједнице, безбједносне потребе грађана, страх од криминала, рад полиције у заједници оријентисан на проблеме, полицијски легитимитет, теорија поломљеног прозора, полицијски рад усмјерен на јачање неформалних облика контроле у заједници, анкетирања и други облици испитивања ставова и потреба грађана итд⁴⁵.

9. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Иако се већина савремених истражних метода односи на постделиктно (репресивно) дјеловање, у задње вријеме сазријева мисао да је адекватна криминална политика немогућа уколико се не предузима превентивно дјеловање у односу на извршиоце, као и у односу на одређене криминогене факторе у друштву. Због тога се све више развијају и методе које имају преваходно превентивни карактер када је у питању сузбијање криминалитета.

Неке од ових метода имају чисто превентивни карактер, али их је већина, поред превентивне, као примарне или секундарне, задржала и репресивну улогу у сузбијању криминалитета, што, свакако, не умањује значај и допринос у сузбијању криминалитета.

Савремене истражне методе се углавном базирају на достигнућима оних научних области које су у савременом свијету доживјеле процват у задњој деценији (компјутерска технологија, информациона технологија, уређаји за тајни надзор, снимање и прислушкивање), затим се савремене истражне технике базирају на достигнућима криминалистике као науке (форензичке методе, географски профјалинг, криминалистичка стратегија и стратешко планирање), а неке настају као резултат савремених тенденција у законодавној пракси земаља у којима је стопа криминалитета висока. Овдје свакако треба споменути и психолошке методе.

Без обзира на тешкоће да се изврши прецизно и потпуно разграничење превентивног и репресивног ангажовања полиције, управо разграничење у мјери у којој је то максимално могуће обезбјеђује бржи развој превентивног дјеловања полиције. Од развоја превентивног дјеловања полиције у највећој мјери зависи и њена ефикасност у будућности. Само добро организован превентивни рад полиције омогућава плански осмишљено, рационално и

---

⁴⁵ Исто.

ефикасно извршавање превентивно – репресивних (мјешовитих) задатака полиције. То од полиције захтијева да буде непрекидно приправна и оспособљена за заштиту бројних правних добара, а нарочито за спречавање и сузбијање кривичних дјела и прекршаја и предузимање мјера ради прогона њихових извршилаца. Неэффексном принципу да се репресија заснива на застрашивању и принуди, супротставља се превенција, са још неизграђеним новијим принципом који би био супротност застрашивању и принуди. Превентивна борба против кривичних дјела требало би да има централну улогу у новијем кривичноправном, кривичнопроцесном и полицијском законодавству. Иако међународно-правни акти све више прописују и инсистирају на превенцији у разичитим областима, национална законодавства још увијек стидљиво прописују овај вид супротстављања криминалу. Али, иако се овакав вид супротстављања криминалитету и дефинише у националним законодавствима, он се не реализује у довољној мјери из разлога што се не донесу пропратни акти, не сачињавају се стратегије, не успостављају се институције задужене за спровођење и сл. Нажалост, таква ситуација је и у Републици Српској и Босни и Херцеговини.

Литература:

- Gorman, A. C. (1973), *Introduction to Law Enforcement and Criminal Justice*, Springfield.
- Dean J. Champion, George E. Rush (2003). Рад полиције у заједници, *Office of Public Affairs embassy of the United States of America*.
- Игњатовић, Ђ. (1998). *Криминологија, Номос, Београд*.
- Кривокапић, В. (2002). *Превенција криминалитета, Полицијска Академија, Београд*.
- Милетић, С. (2004). *Основи јавне безбедности, Послови и начин рада, ВШУП, Београд*.
- Милутиновић, М. (1984). *Криминална политика, Савремена администрација, Београд*.
- Пена, У. (2006). Рад полиције у заједници и његова имплементација са освртом на РС и БиХ, ВШУП, Бања Лука.
- Пена, У. (2008). Стратегије супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници, *Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука*.
- Рајков, М. Сајферт, З. (1996). *Људска страна менаџмента, ФОН, Београд*.
- Симоновић, Б. (2004). *Сузбијање криминалитета, Деценија после смрти професора Водинелића, Крагујевац*.
- Симоновић, Б. (2006). Рад полиције у заједници, ВШУП, Бања Лука.
- Хорватић, Ж. Цвитановић, Ј. (1999). *Политика сузбијања криминалитета, Загреб, МУП Хрватске*.

PLANNED ORIENTATION OF PREVENTION AND REPRESSION AGAINST CRIME

Урош Пена

Abstract: *In principle, by prevention we mean intervention. To act preventively means to intervene in a certain way and with certain means. To understand the term prevention, it is important to understand the meaning of the prefix - before. In fact, we mean the type of intervention that is realized before the side effects manifest. Under crime prevention we can understand the use of all means and measures aimed at preventing the occurrence of some form of crime and its harmful consequences.*

Prevention is often defined as an activity aimed at preventing the mechanisms-causes, conditions or motives that lead to the occurrence of criminal acts. Repressive activity is a consequential, subsequent activity, which is used to eliminate the consequences of a criminal offense (post delictum), or react in connection with the resulting negative behavior or phenomenon. The activity would be carried out on the detection of criminal offenses and the conduct of criminal investigations, the detection and apprehension of the perpetrators of these offenses and their extradition to the judicial authorities.

Originally, "номискување" means "repression", and the Serbian translation is very informative. It is such a means of fighting crime, which, above all, is aimed at acting from the outside. From the name itself, it is evident that it is a means that does not act in such a way as to eliminate the cause of the phenomenon, but above all to eliminate the manifestation of the cause, ie. consequence. There are two important reasons for repressive action: one is that it did not notice the causes, conditions or causes of the criminal act in time, the other is that they are not interested in it, even if it can detect them for various reasons and motives.

Both reasons alone are enough to understand why repression preceded other means of combating this, in the history of a constant companion of social life.

Key words: *prevention, repression, crime, police.*